

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 652 sahifa,
6-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Fizika ta'limida integratsiyalashgan yondashuv: mazmuni va ahamiyati.....	10
<i>Doniyorova Iroda Baxtiyor qizi</i>	
Zamonaviy boshlang'ich ta'lim: milliy dastur, kompetensiya va xorijiy tajriba integratsiyasi.....	14
<i>Omonova Nilufar Parda qizi</i>	
The Role of Environmental Project-Based Learning in Developing EFL Learners' Productive Skills.....	19
<i>Xujanova Shaxina Abdullayevna</i>	
Boshlang'ich sinflarda integratsiyalashgan ta'limning pedagogik aspektlari	24
<i>Eshpo'latova Elnora Yo'ldoshovna</i>	
Talabalarda stressga barqarorlikning nazariy va amaliy tahlili.....	29
<i>Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Maxmudova Shahzoda Maksudovna</i>	
Malakaviy o'quv amaliyoti jarayonida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda didaktik ta'minotning ahamiyati.....	32
<i>Ramozonova Bahroy Sadriddinovna</i>	
Oliy ta'limda raqamli pedagogikaning institutsionlashuvi: boshqaruv, siyosat va raqamli transformatsiya strategiyalari.....	36
<i>Nuraliyeva Dilshoda Yo'lichiboy qizi</i>	
Aholini jismoniy sog'lomlashtirishda sog'lomlashtiruvchi mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi.....	41
<i>V. Sh. Raximov</i>	
O'spirinlik davrida motiv va motivatsion sohalarning kasb tanlashdagi o'rni	46
<i>Rayimqulova S., Pulatova R., Do'smatova S., Matyakubova Shohista Odambov qizi</i>	
Tarbiyachi shaxsining shakllanishida psixologik determinantlarning roli	51
<i>Vasila Yusupova</i>	
Kasbiy ta'lim o'quvchilarini ijodiy qobiliyatini oshirishda xorijiy tajribalardan foydalanish	55
<i>B. X. Sharopov</i>	
Raqamli axborot makonida gumanistik g'oyalarni integratsiyalashning nazariy konsepsiyasi	59
<i>Isanov Najotbek Ilmamat o'g'li</i>	
Fanlararo integratsiya asosida o'quvchilarda iqtisodiy bilimlarni rivojlantirish imkoniyatlari.....	63
<i>J. M. Fayzullayev, Ortiqova E'zoza Olimjon qizi</i>	
Millatlarning o'ziga xos dunyoqarashining psixologik xususiyatlari	67
<i>Murxashev Axmadxon Olimjon o'g'li</i>	
Xalqaro ta'lim dasturlari asosida kasbiy ta'lim muassasalarida metakognitiv kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi.....	70
<i>S. A. Qarshiboyev</i>	
Ijtimoiy media kontentlari orqali talabalarda fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishning nazariy asoslari.....	74
<i>Suyunov Rustam Sadriddinovich</i>	
Ko'p tilli muhitda ingliz tilini o'rganishning lingvistik xususiyatlari	78
<i>Teshaboyeva Mohichexra Sohibjon qizi</i>	
Axborotlashgan jamiyat sharoitida bo'lajak pedagoglarning mediakompetentligini rivojlantirish zarurati.....	81
<i>Umarov Azizbek Vaxobovich</i>	
O'quvchilarda badiiy matn leksikasini o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar: muammo va yechim.....	85
<i>Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini ma'naviy tarbiyalashda Ahmad al-Farg'oniy asarlarini kompyuter imitatsion modellari asosida o'qitish metodikasi.....	89
<i>S. S. Qulmurodova</i>	
Enhancement of Periodontal Disease Management Strategies in Individuals With Chronic Hepatitis C Following Attainment of a Sustained Virological Response.....	92
<i>Makhmudova Ugi'loy Bakhtiyorovna</i>	
Epithelial-Mesenchymal Transition's Possible Role in the Pathogenesis of Periodontitis (Literature Review)	95
<i>Burkhonova Zarafuz Kobilovna</i>	
Gamifikatsiya asosida bo'lajak oligofrenopedagoglarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish texnologiyalari mexanizmini tatbiq etish	102
<i>Bozorboyev Javlon</i>	
Bo'lajak chizmachilik o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish omillari.....	106
<i>Jamilova Dilsuza To'iqin qizi</i>	

Elektir va magnit maydonida yorug'likning ikkilamchi sinishi.....	110
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Alimardonov Husan Yorqin o'g'li, Ismatullayev Sayfiddin Panji o'g'li</i>	
Lazer texnologiyalarining zamonaviy qo'llanilishi	114
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Muminova Sevinch Kamoliddin qizi, Begnayeve Dilbar Bobonazar qizi</i>	
Fotometrik kattaliklar	117
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Mamatqulova Zebo Komiljon qizi, Xolmaxmatova Sevara Sirojiddin qizi</i>	
Qutublangan yorug'lik manbalari	121
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Turdimurodova Kumushbib, Normuminova Madina</i>	
Tabiatdagi optik hodisalar	125
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Qudratova Sevinch Otabek qizi, Ulasheva Ruxshona Rustam qizi</i>	
Rus tilini o'qitishda kompetensiyaga asoslangan innovatsion yondashuvlardan foydalanish	129
<i>Erkinova Nozima Utkir qizi</i>	
Rezervga bo'shatilgan harbiy xizmatchilarning ijtimoiy-psixologik reintegratsiyasini tadqiq etishning ilmiy-metodologik tahlili	133
<i>Ikmatullayev G'. Z.</i>	
Raqamli ta'lim platformalarida matematika o'qitishda sun'iy intellekt yordamida baholash tizimini takomillashtirish	136
<i>Mirzayeva Shahlo Abduraxmanovna, Akbarov Ulug'bek, Abdivaliyeva Umida</i>	
Linguistic and Pedagogical Foundations of Teaching English as a Foreign Language in The Uzbek Context.....	140
<i>Shokirova Mushtariy</i>	
Sun'iy intellektning ta'lim jarayonidagi transformatsion roli	144
<i>Uzoqboyev Xojiakbar Qobuljon o'g'li</i>	
Enhancing Collaborative Learning and Peer Feedback in EFL Classrooms Through Padlet: a Digital Approach to Group Work and Assessment.....	148
<i>Veronica Khatamova</i>	
Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning rasmlar asosida aqliy faoliyatini rivojlantirishning vizual-didaktik texnologiyalarini takomillashtirish.....	152
<i>Meliqo'ziyev Abduraxmonjon Qahramonjon o'g'li</i>	
Emotsional intellekt – hr menejrlarning qaror qabul qilish kompetensiyasining determinanti sifatida	157
<i>Abdukarimov Muhammadjon Muratovich</i>	
O'g'il bolalarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlashning tizimli-pedagogik modeli: nazariya, metodologiya va amaliyot	162
<i>Islamova Fotima Shamsiddinovna</i>	
Barkamol yosh avlod fazilatlarini shakllantirishda milliy innovatsion pedagogik texnologiyalarning o'rni.....	170
<i>Olimova Dono Shakirovna, Baxtiyorova Shahnoza Mansurbekovna</i>	
Development of Prevention of Professional-Pedagogical Deformation on the Basis of Health-Saving Technologies in Higher Educational Institutions.....	174
<i>Saidova Parvina Mirzo kizi</i>	
O'zbek xalq pedagogikasi mazmuni asosida talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashning ilmiy nazariy asoslari	178
<i>Rahmonqulova Guliza Faxriddin qizi</i>	
Bolalarning maktabgacha yosh davrida emotsional rivojlanishiga oid nazariy qarashlar tavsifi.....	182
<i>Abduraxmonova Gulmira Arapjon qizi, Yuldasheva Umida Maxmudovna</i>	
Alohida ehtiyojli bolalar uy ta'limini tashkil etishning korreksion pedagogik tizimining tarkibiy komponentlari.....	186
<i>Jo'raxo'jayev Muhammadazizxo'ja Xalilxo'ja o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida multimedia vositalarining ahamiyati.....	190
<i>Umida Marasulova</i>	
Boshlang'ich funksiya va aniqmas integral.....	193
<i>Mirzayeva Shahlo, Isroilova Zahro, Erkinova Shahrizoda, Javliyeva Dilnura</i>	
Maktabgacha ta'limda bolalar adabiyoti kerakmi?!.....	196
<i>Dilfuza Shadiyeva</i>	
Experimental Study on the Psycho-Pedagogical Effectiveness of Mall-Based Multimodal Learning in Developing Pluricultural Competence	200
<i>Azimova Sevara Muzaffar qizi</i>	

Simulyatsion o'quv muhitida fizika o'qituvchilarining o'z-o'zini boshqarish va reflektiv kompetentligini oshirish.....	205
Muradov Iloxomjon Abduxamid o'g'li	
Ta'lim menejmentida strategik boshqaruv tushunchasining evolyutsiyasi.....	209
Raximjonov Jamshid Rafiqjon o'g'li	
Raqamli kompetentlik tushunchasining ilmiy-nazariy talqini va xorijiy hamda mahalliy tadqiqotlar tahlili	214
Umirov Boboyor Baxtiyor o'g'li	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyatlar samaradorligini oshirishda pedagogik multimedia vositalaridan foydalanish usullari.....	218
Abdreimova Maftuna O'ktam qizi	
Boshlang'ich sinf texnologiya darsliklarining tuzilishi hamda o'quvchilar yoshiga muvofiqligi.....	223
Bobolov Nuriddin Tojiyevich	
Oliy ta'limda pedagoglarning boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish uchun zamonaviy texnologiyalar	228
Isabekov Bahodir Isabek o'g'li	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda tolerantlik madaniyatini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik masalalari .	233
Boydavletova Sohiba Abduganiyevna	
Aksiologik yondashuv asosida tarbiya fanini o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish.....	239
G'aybullayev Bobur Nomonjon o'g'li	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda didaktik o'yinlarning ahamiyati.....	243
Toshpo'latova Muxlisa G'olib qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarning reflektiv kompetentligini rivojlantirishning mazmuni va ilmiy-nazariy pedagogik asoslari.....	248
Mamatqulova Saboxat Abduraxmonovna	
Maktabgacha ta'limda monitoring va baholash tizimini takomillashtirish.....	253
Amanova Durdona Kaxramonovna	
O'zbekiston yoshlarining ma'naviy va estetik tarbiyasida tasviriy san'at va zamonaviy pedagogik texnologiyalar.....	257
Esanova Hulkar Abdurayim qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida eksperimental-tajriba faoliyatini tashkil etish	261
Gafurova Dilnoza Saloxiddinovna	
Ommaviy axborot vositalarining jamiytdagi xavfsizlik hissigi ta'sirining nazariy va amaliy tahlili	266
Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Qoldiboyeva Xayriniso Eldarovna	
Milliy o'yinlarni o'qitishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari.....	269
Ismatov Po'latjon Abdumannobovich	
Ta'lim sifatini boshqarish jarayonida kvalimetrik parametrlarini takomillashtirishda xorijiy tajribalarning ahamiyati	273
Karimova Maxbubaxon Mukimjonovna	
Innovatsion ta'lim sharoitida bolalar adabiyotini o'qitish metodikasini takomillashtirish modeli.....	278
Mirzayeva Nigora Bozorovna	
Matematika o'qitishda milliy qadriyatlarni aks ettirish	282
Mirzayeva Shahlo, Yuldoshova E'zoza Ravshan qizi, Muxtorova Sevinch Asad qizi, Xolboyeva Mushtariy Zayniddin qizi	
Ingliz tilida fe'l frazeoformalarining morfologik tuzilishiga xos umumiy xususiyatlar.....	285
Jo'rayeva Nargiza Shavkatovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma nutqini o'stirishda interaktiv metodlarning ahamiyati.....	289
Ramazonova Munisa Hoshim qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarining lug'at boyligini oshirishda intellektual o'yinlar va interfaol usullardan foydalanish.....	294
Raxmonova Gulrux Ubaydullayevna, Ibragimova Dildora Turabovna	
Maktabgacha ta'limda pedagoglar kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda uslubiy xizmat va hamkorlik mexanizmlarining samaradorligi.....	298
S. A. Rahmonberdiyev	
Yoshlarni destruktiv submadaniyatlar ta'siridan himoyalashning innovatsion pedagogik usullari	304
Xasanova Marxabo Turayevna	
Социально-психологические особенности домашнего насилия в условиях трансформации семьи и цифровизации общества	308
Абдукадирова Лаура Юльбарсовна, Абдуллаева Азиза Комилжон кизи	
Педагогические основы развития инновационной компетентности педагогов в системе дошкольного образования.....	315
Гульнора Ахтямовна	

Роль учебного процесса и творческой деятельности в сохранении психологического равновесия.....	320
<i>Коршубаева Рано Хазраткуловна</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlar (son, shakl, o'lcham, fazoviy munosabatlar)ning psixologik-pedagogik xususiyatlari va rivojlanish bosqichlari	325
<i>Bibizaynab Otaxo'jayeva</i>	
Ertaklarni rollarga bo'lib o'qish orqali o'quvchilarda boshqaruvchanlik qobiliyatini shakllantirish	328
<i>Sobirova Fotimaxon Baxodir qizi, Narkabilova Gulnoza Po'latovna</i>	
Jadid ayollari fenomenining tarixiy va intellektual mohiyati	332
<i>Ergashova Mehriniso Husniddin qizi</i>	
The Importance of Pronunciation in Language Learning	335
<i>Nazarova Gulbaxor Azimjon Qizi</i>	
Ta'lim jarayonida test texnologiyalaridan foydalanishga qo'yiladigan pedagogik talablar	340
<i>Rasulov Ulug'bek Murodulloyevich</i>	
Tibbiyot ta'limida mentor va talaba munosabatlarining tahliliy tafakkurga ta'siri	345
<i>Osbayov Muhammadjon Imaraliyevich</i>	
Oila qadriyatlari va ta'lim tizimi orqali ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish.....	350
<i>Tuymurodova Donoxon Istam qizi, D. Sh. Yuldasheva</i>	
Будущее французского языка в XXI веке: глобальные тенденции, вызовы и перспективы.....	354
<i>Азамжонova Сарвиноз Шухратовна</i>	
Dars jarayonida o'yin folklori namunalaridan samarali foydalanish usullari.....	360
<i>Safarova Nigora Oxunjonovna, Durmatova Oygul Orifjonovna</i>	
Yosh basketbolchilarni zamonaviy sport mutaxassisligiga yo'naltirishning samaradorligi.....	364
<i>Rahimov Bobirjon Abdurasulovich</i>	
Matematikani o'qitishda vizual tafakkur psixologiyasi.....	370
<i>Inomova Ozodaxon Shavkatjon qizi</i>	
O'zbek oilalarida gender tenglikning etnopsixologik xususiyatlari.....	374
<i>Yusupova Mardona Matkubulovna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellekt yordamida aniq fanlarni o'qitish va talabalarning kasbiy-pedagogik kompetensiyalarini shakllantirish	378
<i>Mirzayeva Shahlo, Olmasov Elshod Elmurod o'g'li, Jabborov Muhammadali Abdumannof o'g'li</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish usullari.....	382
<i>Marufova Munira Egamkulovna</i>	
Elektron ta'lim jarayonida "raqamli profilaktika"ni ommalashtirish va "axborot hurujlari"ni bartaraf etish usullari	385
<i>Qo'ng'iro'tboy Avezimbetovich Sharipov, Sirojiddinov Nuriddin Saxobiddinovich</i>	
Tibbiyot sohasida ayollar karyerasi rivojlanishining imkoniyatlari va to'siqlari.....	393
<i>Axmedova Maysara Baxromovna</i>	
Tog' echkilarida xonakilashtirish natijasida paydo bo'lgan o'zgarishlar	397
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Ashurova Dilorom Abdusamat qizi, Elmurodova Munisa Baxtiyor qizi</i>	
Kumush tovon balig'i (Carassius gibelio Bloch)ning oziqlanish xususiyatlari va suv ekotizimidagi ekologik roli	402
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Rahmonqulova Ruxshona Qudratovna, Xurramova O'g'ilshod Usmon qizi</i>	
Inklyuziv ta'limga jalb etilgan bolalarni psixologik qo'llab-quvvatlashning pedagogik ahamiyati	406
<i>Akbaraliyeva Mohlaroyim Abdujalil qizi</i>	
O'smirlardagi agressiyani korreksiyalashda art-terapiya metodlarini qo'llashning psixologik jihatlari	413
<i>Jalilova S. X., A'loyeva Fazilat Alijon qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda agressiyani bartaraf etishning psixologik texnologiyalari.....	416
<i>G'aybullayeva Anora Tolib qizi</i>	
Sun'iy intellekt asosida o'quv jarayonini shaxsiylashtirish: nazariya va amaliyot.....	420
<i>Mirzayeva Shahlo, Ergashov Komilbek Muhiddin o'g'li, Rahmonov Og'abek</i>	
Sharq mutafakkirlarining tafakkur va aqliy taraqqiyot masalasidagi qarashlari	423
<i>Manzura Shodmonqulova</i>	
Umurtqalilarda regeneratsiya jarayonlarining molekulyar va fiziologik asoslari.....	427
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Mirzayeva Ruxsora Shukur qizi, Abdurahmonova Marjona Salim qizi</i>	
Qushlarning evolyutsiyasida uchishga moslashish jarayoni.....	432
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Nurillayeva Mavluda Abduvohid qizi, Muhammadiyeva Shaxrizoda Panji qizi</i>	
O'zbekistonning janubiy hududlarida O'rta Osiyo toshbaqasi (Testudo horsfieldii)ning bioekologik xususiyatlari va muhofazasi.....	437
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Xasanova Baxtigul Asqar qizi, Jo'rayeva Sojida Abray qizi</i>	

Maktabgacha ta'limda ekologik madaniyatni shakllantirish: "yashil pedagogika"ning global tendensiyalari va innovatsion modellari	441
Bo'riyeva Shahzoda Otaniyoz qizi	
Qushlarning ekologiyasi, biosferadagi o'rni va inson hayotiga ta'siri.....	444
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyeva, Qalandarova Muxlisa Alimardonovna, Xamrayeva Feruza Oybekovna	
Pedagogik amaliyot modelining transformatsiyasi: passiv kuzatishdan kasbiy jarayonga chuqur kirib borish tendensiyasi	448
Abdrashitova E. V.	
Ta'lim jarayonida baholashning zamonaviy yondashuvlari va uning o'quvchilar rivojlanishidagi ahamiyati ..	454
Abduraxmonova Dilobar Shuhratbekovna	
Yirtqichlarning ov strategiyalari: evolyutsion moslashuv, neyrofiziologik asoslar va ekologik modellashtirish	458
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyeva, Saidov Asadbek Qudratovich, Abdusattorov Abdulqosim Abdulxamidovich	
Yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish	464
Ahmadjonova Shahnozaxon Yarqinovna	
Zamonaviy ta'lim jarayonida funksional savodxonlikni rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari hamda o'quvchilarning amaliy kompetensiyalarini shakllantirish yo'nalishlari.....	467
Alimova Farzona Abdukamalovna, Gubayeva Aziza Ismatillayevna	
Muhandislik ta'limida ijodkorlikni rivojlantirishning nazariy va metodologik yondashuvlar	474
Avazov Jo'rabek Donayevich	
Katta guruh tarbiyalanuvchilarida kasb haqidagi dastlabki tasavvurlarni shakllantirish metodikasini innovatsion ekotizim sharoitida takomillashtirish ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida.....	478
D. D. Zuparova, Uralova Fotima Baxtiyor qizi	
Geometriya fanida isbotlashga doir masalalarning o'quvchilarda divergent tafakkurni rivojlantirishdagi didaktik imkoniyatlari.....	483
Davletov Davronbek Egamberganovich	
An'anaviy xonandalikni o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash.....	488
Fazliddinov Zokir Xusniddin o'g'li	
Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarda agressiv xulq-atvor namayon bo'lishi	493
G'ayibova Nargiza Anorbayevna	
Methodology for Organizing Tutoring Activities in the Credit-Module System	497
Isabekov Shavkat Isabekovich	
Ta'lim boshqaruvida rahbarlarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari	500
Islamova Dilfuza Dilshodovna	
O'zbek yuridik terminologiyasining boyishining ichki va tashqi manbalari.....	504
Ismoilova Sug'diyona Ashurovna	
Tarbiyasi og'ir o'smirlar orasida jismoniy faoliyat darajasi bilan akademik yutuqlar orasidagi bog'liqlikni takomillashtirish	508
Isoqov Nuriddin Halim o'g'li	
Bo'lajak chizmachilik o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish omillari.....	511
Jamilova Dilsuza To'lqin qizi	
Talaba qizlarning jismoniy faolligini oshirish yo'llari	515
Jumanova Iroda Shokirjon qizi	
Online marketingda emotsional manipulatsiya usullarining ta'siri	518
Nurmatov Nurhayot, Kimsanboyeva Komila Shermuxammadqizi	
O'yin faoliyati va integrativ mashg'ulotlar asosida tarbiyani tashkil etish metodikasi	522
Mamatova Farida Iminjanovna	
Oliy ta'lim tizimida inklyuziv ta'limning mazmuni va uning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati	527
Mirsaidova Muborak	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish faoliyatini modellashtirishning didaktik imkoniyatlari va samaradorligi	532
Muxtarova Lobar Abdimannabovna, Shoymurodova Roziya Yusuf qizi	
Amfibialarning teri orqali nafas olishi: morfofiziologik asoslari va evolyutsion ahamiyati	536
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyeva, Normurodova Farishta Begmurod qizi, Xolmurodova Dilrabo Panji qizi, Qo'ldoshova Ruxshona Navro'z qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin texnologiyalari asosida bolalarda bilish jarayonining rivojlanishi ...	541
Norqulova Ma'mura Husniddin qizi	
Kasbiy ta'lim tashkilotlarida xalqaro ta'lim dasturlarini joriy qilishning ilmiy-amaliy ahamiyati.....	546
Nosirov Bunyodjon G'offorali o'g'li	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining oila va jamoat tashkilotlari bilan hamkorligi.....	550
Qambarova Naziraxon Barxonovna	

An'anaviy oila sharoitida kelinlarda noadaptiv psixologik himoya mexanizmlarini kamaytirish bo'yicha psixokorreksion yondashuv	554
Qobilova Nasiba Ismatjon qizi	
Ona tili ta'limida kreativ yondashuv asosida o'quv jarayonini modellashtirishning pedagogik shart-sharoitlari	557
Qulmuminov O'rolboy Safar o'g'li, Jumayeva Hulkar Panji qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanish dinamikasi	562
Ravshanova Gulnoza Burxonovna, Turdiboyeva Umida Ravshan qizi, Norjigitova Rohila Abduvoid qizi	
Ingliz, o'zbek va rus tillari foydalanuvchilari uchun lug'atlar yaratishning lingvistik va amaliy asoslari	565
Raxmonova Sardora Muminjonovna	
Jismoniy tarbiya darslarini yangicha pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etishning nazariy va amaliy asoslari	569
Ro'zmetov Rasul Tangirberganovich	
Sutemizuvchilarning kelib chiqishi va xilma-xilligi	573
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Sattorova Sanobar Boboqul qizi, Salimova Shahrizoda Ikromjon qizi	
Raqamli muhitda voyaga etayotgan o'spirinlarda empatiya va ijtimoiy-emotsional rivojlanishning neyropedagogik xususiyatlari	578
Shamsiddinov G'iyosjon Husniddin o'g'li	
Bo'lajak muhandislarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda dasturlashtirilgan ta'lim vositalarining o'rni	583
Sharipova Nodira Ilxom qizi	
Digital Educational Technologies in Improving the Quality of Teaching: Methods and Practical Implementation	588
Tashpulatova Nafisa Bakhtiyarovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ishonchni rivojlantirishda inklyuziv usullardan foydalanish	591
To'laboyeva Irodaxon Maxammadali qizi	
SRDM modeli orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida STEAM kompetensiyalari va Computational Thinking ko'nikmalarini shakllantirish	595
Toshpulatova Niyoxon Shavkatjon qizi	
Umumta'lim maktablarida fan to'garaklari faoliyatini tashkil etishning pedagogik shartlari	600
Toshtemirova Dilnoza Abdug'ani qizi	
Development of an Integrated Learning Module Based on Digital Technologies in the Educational Process	604
Umirov Ilkhom Iskandar ugli	
Muskul-skelet tizimi nuqsonli o'quvchilarning nozologik guruhlariga differensial yondashuv asosida adaptiv sportga yo'naltirish	608
Uraimov Sanjar Ruzimatovich, Ubaydullayeva Dilnoza Muhammad qizi	
Boshlang'ich ta'limda alohida ehtiyojga ega bo'lgan o'quvchilarni o'qitishning bugungi holati va muammolari tahlili	612
Uroqova Yorqin qizi	
Inklyuziv ta'lim muhiti asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining texnologiya darslarida ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi	615
Xamidova Zarina Iskandar qizi	
Qushlar migratsiyasi va uning ekologik sabablari	619
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Raximova Dilfuza Ilyos qizi, Saburova Sarvinoz Erkabay qizi	
Imkoniyati cheklangan bolalarni jismoniy tarbiya va sportga jalb etishning nazariy va amaliy asoslari	623
Xasanova Nilufar Raxmatovna	
Raqamli avlod tarbiyasida milliy qadriyatlar va ota-onalarning virtual-pedagogik madaniyati uyg'unligi	628
Xaydarova Xilola Raximberdiyevna	
Разработка алгоритмов для визуализации и анализа решения задач линейного программирования	631
Буронова Муниса Баходировна, Хакимов Дониёр Бахтиёр Угли	
Ta'lim tizimida moliyaviy boshqaruv tushunchasi va iqtisodiy mazmuni	637
Mannanova Maftuna Fazliddin qizi	
Koreya ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslari va uning pedagogik mohiyati	641
Adamatov Anvar Ablaqulovich	
Bo'lajak pedagoglarning raqamli didaktik kompetensiyasini rivojlantirish: muammo va yechimlar	645
Uskanov Kaxramon Xalikulovich	
Matematika fanini o'qitishda onlayn platformalardan foydalanish	648
Mirzayeva Shahlo, Yorqulova Mashhura, Boboqulova Durdona	

ZAMONAVIY TA'LIM JARAYONIDA FUNKSIONAL SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY- METODIK ASOSLARI HAMDA O'QUVCHILARNING AMALIY KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH YO'NALISHLARI

Alimova Farzona Abdulkamalovna

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

Gubayeva Aziza Ismatillayevna

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti
 2-kurs magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim tizimida funksional savodxonlikni rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari, uning tarkibiy komponentlari hamda o'quvchilarda amaliy kompetensiyalarni shakllantirish masalalari tahlil qilinadi. Funksional savodxonlikning mazmun-mohiyati, uning insonning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotdagi faol ishtirokini ta'minlashdagi o'rni ilmiy jihatdan yoritilgan. Shuningdek, savodxonlikning an'anaviy shakllaridan farqli ravishda funksional savodxonlikning hayotiy vaziyatlarda bilim va ko'nikmalarni qo'llashga yo'naltirilganligi asoslab beriladi. Maqolada funksional savodxonlikning asosiy va yuqori darajadagi ko'nikmalari, jumladan tanqidiy fikrlash, analitik yondashuv, muloqot, raqamli savodxonlik va muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyatlari yoritilgan. Shuningdek, o'quv jarayonida funksional savodxonlikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvlar va metodik strategiyalar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari ta'lim jarayonini takomillashtirish va o'quvchilarning hayotiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: funksional savodxonlik, ta'lim tizimi, kompetensiya, amaliy ko'nikma, tanqidiy fikrlash, analitik fikrlash, raqamli savodxonlik.

Abstract: This article analyzes the theoretical and methodological foundations for developing functional literacy in the modern education system, its structural components, and the issues of forming students' practical competencies. The essence and content of functional literacy, as well as its role in ensuring the active participation of individuals in social, economic, and cultural life, are scientifically explained. In addition, unlike traditional forms of literacy, functional literacy is focused on the application of knowledge and skills in real-life situations. The article highlights the basic and advanced skills of functional literacy, including critical thinking, analytical approach, communication skills, digital literacy, and the ability to solve problem situations. Furthermore, pedagogical approaches and methodological strategies that contribute to the development of functional literacy in the educational process are discussed. The research results are aimed at improving the educational process and developing students' life competencies.

Key words: functional literacy, education system, competence, practical skill, critical thinking, analytical thinking, digital literacy.

Аннотация: В данной статье анализируются теоретико-методические основы развития функциональной грамотности в современной системе образования, её структурные компоненты, а также вопросы формирования практических компетенций у учащихся. Научно раскрываются сущность и содержание функциональной грамотности, её роль в обеспечении активного участия человека в социальной, экономической и культурной жизни общества. Также обосновывается, что, в отличие от традиционных форм грамотности, функциональная грамотность ориентирована на применение знаний и навыков в жизненных ситуациях. В статье освещаются основные и высокоуровневые навыки функциональной грамотности, в частности критическое мышление, аналитический подход, коммуникативные способности, цифровая грамотность и умение решать проблемные ситуации. Кроме того, рассматриваются педагогические подходы и методические стратегии, способствующие развитию функциональной грамотности в учебном процессе. Результаты исследования направлены на совершенствование образовательного процесса и развитие жизненных компетенций учащихся.

Ключевые слова: функциональная грамотность, система образования, компетенция, практический навык, критическое мышление, аналитическое мышление, цифровая грамотность.

KIRISH

Zamonaviy globallashtirish va axborotlashuv jarayonlari ta'lim tizimi oldiga mutlaqo yangi vazifalarni qo'yimoqda. Bugungi jamiyatda insondan nafaqat nazariy bilimlarga ega bo'lish, balki kundalik hayotda uchraydigan muammolarni mustaqil hal qila olish, axborotni tahlil qilish, tanqidiy fikrlash, samarali muloqot qilish va turli hayotiy vaziyatlarga moslashish kabi amaliy kompetensiyalar ham talab etilmoqda. Shu sababli zamonaviy ta'limning asosiy maqsadi o'quvchilarga tayyor bilimlarni yetkazishdan iborat bo'lib qolmay, balki ularda funksional savodxonlikni shakllantirish orqali hayotiy faoliyatga tayyorlashdan iborat bo'lib bormoqda. Funksional savodxonlik tushunchasi bugungi kunda xalqaro ta'lim tizimida muhim pedagogik kategoriya sifatida talqin etilmoqda. Xususan, UNESCO hamda Programme for International Student Assessment tadqiqotlarida funksional savodxonlik shaxsning olgan bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini real hayotiy vaziyatlarda samarali qo'llay olish qobiliyati sifatida baholanadi. Mazkur yondashuvga ko'ra, o'quvchi faqat ma'lumotni eslab qoluvchi subyekt emas, balki bilimni tahlil qiluvchi, undan amaliy foydalanadigan va yangi vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qila oladigan faol shaxs sifatida shakllanishi zarur.

Zamonaviy ta'lim jarayonida funksional savodxonlikni rivojlantirish masalasi ayniqsa dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki an'anaviy ta'lim modeli ko'proq nazariy bilimlarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan bo'lsa, bugungi kompetensiyaviy yondashuv o'quvchilarning amaliy faoliyatga tayyorligini ta'minlashni asosiy maqsad sifatida ilgari suradi. Shu nuqtayi nazardan, funksional savodxonlik o'quvchilarning o'qish, yozish, matematik, axborot-kommunikatsion, raqamli va ijtimoiy kompetensiyalarini integratsiyalashgan holda rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, tanqidiy fikrlash, analitik yondashuv, muammoli vaziyatlarni hal qilish, ijodkorlik va kommunikativ qobiliyatlar funksional savodxonlikning muhim tarkibiy qismlari sifatida namoyon bo'ladi.

Shu jihatdan mazkur maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida funksional savodxonlikni rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari, uning asosiy komponentlari hamda o'quvchilarning amaliy kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvlar ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi funksional savodxonlikni rivojlantirishning samarali metodik yo'nalishlarini aniqlash hamda ularning ta'lim amaliyotidagi ahamiyatini yoritishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Funksional savodxonlik insonning butun hayoti davomida shakllanadi, chunki inson faoliyatining barcha sohalarida yangi bilimlar, tushunchalar, qoidalar va me'yorlarni o'zlashtirish zarurligini anglab yetadi. Hozirgi globallashtirish va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan sharoitda funksional savodxonlik insonning ijtimoiy, madaniy, siyosiy hamda iqtisodiy jarayonlarda faol ishtirok etishini ta'minlovchi muhim omillardan biri sifatida tobora katta ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, funksional savodxonlik insonning tashqi muhit bilan samarali muloqotga kirishishi, unga tezkor moslashishi hamda mavjud sharoitlarda samarali faoliyat yurita olish qobiliyati sifatida talqin etiladi. Xalqaro baholash dasturi – Programme for International Student Assessment tadqiqotlarida funksional savodxonlik quyidagi tarkibiy qismlar asosida o'rganiladi.

1-rasm: Xalqaro baholash PISA tadqiqotidagi funksional savodxonlik kompetensiyalari

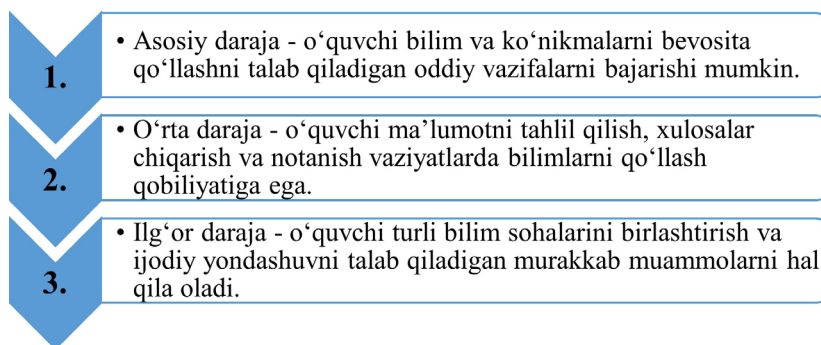

Xalqaro baholash tadqiqotlarida funksional savodxonlik tarkibidagi bir qator kompetensiyalar savodxonlik yo'nalishlari sifatida Programme for International Student Assessment xalqaro baholash tadqiqotlariga kiritilgan bo'lib, mazkur dastur asosida o'quvchilarning ta'limiy yutuqlari baholanadi. PISA turli davlatlardagi 15 yoshli o'quvchilarning savodxonlik darajasini hamda o'zlashtirilgan bilimlarni amaliyotda qay darajada qo'llay olish qobiliyatini baholovchi xalqaro dastur hisoblanadi [4].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Funksional savodxonlik – bu shaxsning tashqi muhit bilan o'zaro munosabatda bo'lishi, unga imkon qadar tezroq moslashishi hamda samarali faoliyat ko'rsatish qobiliyatidir. Shaxsning o'qish, tushunish, oddiy va qisqa matnlarni tuzish hamda asosiy arifmetik amallarni bajarish qobiliyati sifatida tavsiflanadigan bazaviy savodxonlikdan farqli ravishda, funksional savodxonlik ijtimoiy munosabatlar tizimida shaxsning samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydigan bilim, ko'nikma va malakalar majmuasini ifodalaydi. Mazkur savodxonlik turi shaxsning muayyan madaniy muhitda muvaffaqiyatli faoliyat olib borishi uchun zarur bo'lgan minimal kompetensiyalar darajasi sifatida qaraladi [5].

Ta'lim jarayonida funksional savodxonlik deganda kundalik hayotiy vazifalarni samarali hal etish uchun o'qish, yozish, hisoblash hamda axborotni tahlil qilishga oid asosiy ko'nikmalardan foydalanish qobiliyati tushuniladi. An'anaviy savodxonlikdan farqli ravishda, funksional savodxonlik o'zlashtirilgan bilimlarni real hayotiy vaziyatlarda amaliy qo'llashga yo'naltirilganligi bilan ajralib turadi. U axborotni tahlil qilish, uni tanqidiy baholash hamda shaxsiy va kasbiy faoliyat uchun muhim bo'lgan asoslangan qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi.

2-rasm: **Funksional savodxonlik darajalari**

O'quvchilar uchun bu nafaqat o'quv topshiriqlarini bajarish, balki o'z bilimlarini turli kontekstlarda, jumladan, ijtimoiy, texnologik va madaniy sharoitlarda qo'llash imkoniyatini ham anglatadi. Shu bois, nazariy bilimlarni hayotiy vaziyatlar bilan bog'lash muhim ahamiyat kasb etadi. Quyida ushbu mavzu doirasida hayotiy vaziyatga asoslangan topshiriq keltiriladi [6].

TAHLIL VA NATIJALAR

Mavzu: Alkanlar

Hayotiy vaziyatli savol: Uyimizda ovqat pishirishda tabiiy gaz ishlatiladi.

- a) Tabiiy gaz tarkibida asosan qaysi alkan mavjud?
- b) Uning kimyoviy formulasini yozing.
- c) Nima uchun u alkanlar sinfiga kiradi?

1-jadval: **Jadvalni to'ldiring: quyidagi jadvalni metan, etan, propan, butan uchun to'ldiring.**

Umumiy formulaga mosligi				
Modda nomi				
Formula				
Uglerod atomlari soni				

Taqqoslash topshirig'i: **Metan va propanni solishtiring:**

- Qaysi birining molekulyar massasi katta?
- Qaysi biri ko'proq energiya ajratib yonadi?
- Nima sababdan?

Hisoblashga oid topshiriq: **Alkanlarning umumiy formulasi: C_nH_{2n+2}**

- $n = 7$ bo'lsa, formulani yozing.
 - Ushbu alkan nomini aniqlang.
-

Tanlash savoli: **Quyidagi moddalardan qaysilari alkanlarga kiradi?**

- C_2H_6
- C_3H_6
- CH_4
- C_4H_{10}
- C_2H_2

To'g'ri javoblarni belgilang va sababini tushuntiring: **Gaz ballonlarida ko'pincha "propan–butan aralashmasi" ishlatiladi.**

- Propan va butan formulalarini yozing.
- Ular nima uchun alkanlar guruhiga kiradi?
- Qaysi biri og'irroq modda hisoblanadi?

Mantiqiy savol: **Alkanlar "to'yingan uglevodorodlar" deyiladi.**

- "To'yingan" so'zi nimani anglatadi?
- Bu xossa ularning kimyoviy faolligiga qanday ta'sir qiladi?

Bo'sh joylarni to'ldiring

"Alkanlar - uglevodorodlar bo'lib, umumiy formulasi _____

Eng oddiy vakili _____, undan keyingilari esa _____, _____, _____ deb nomlanadi."

Hayot bilan bog'lash: **Avtomobillarda ishlatiladigan benzin tarkibida alkanlar ko'p uchraydi.**

- Nima uchun alkanlar yoqilg'i sifatida qulay?
- Yonish natijasida qanday mahsulotlar hosil bo'ladi?

Kichik ijodiy topshiriq: **"Alkanlarning kundalik hayotimizdagi ahamiyati" mavzusida 4–5 gapdan iborat matn yozing. Unda: tabiiy gaz, avtomobil yoqilg'isi, neft mahsulotlari haqida misollar keltiring.**

Bu savol va topshiriqlar o'quvchilarning: alkanlarning formulalarini to'g'ri qo'llash, kundalik hayot bilan bog'lash, mantiqiy va tahliliy fikrlash, kimyoviy savodxonligini oshirishga xizmat qiladi [7].

Mavzu: Alkenlar

Hayotiy vaziyatli savol: **Plastmassa paketlar, idishlar va quvurlar ko'pincha etilendan olinadi.**

- Etilen qaysi uglevodorodlar sinfiga kiradi?
- Uning kimyoviy formulasini yozing.

c) Nima uchun u alken hisoblanadi?

2-jadval: Jadvalni to'ldiring

Modda nomi	Formula	Uglerod atomlari	Umumiy formulaga mosligi
Eten			
Propen			
Buten			
Penten			

Taqqoslash topshirig'i: Eten va etanni solishtiring:

- a) Qaysi birida qo'sh bog' bor?
 b) Qaysi biri kimyoviy jihatdan faolroq va buning sababi nima?

Hisoblashga oid topshiriq: Alkenlarning umumiy formulasi: C_nH_{2n}

- a) $n = 6$ bo'lsa, formulani yozing.
 b) Ushbu moddaning nomini aniqlang.

Tanlash savoli: Quyidagi moddalardan qaysilari alkenlarga kiradi?

- a) C_2H_4
 b) C_3H_8
 c) C_4H_8
 d) C_5H_{12}
 e) C_6H_{12}

To'g'ri javoblarni belgilang va sababini tushuntiring.

Amaliy vaziyat: Etilen mevalarni tezroq pishirishda ishlatiladi.

- a) Etilen nima sababdan bunday xususiyatga ega?
 b) Bu uning qaysi tuzilish xossasi bilan bog'liq?
 c) Qaysi turdagi bog' mavjudligi muhim rol o'ynaydi?

Mantiqiy savol: Alkenlar "to'yinmagan uglevodorodlar" deyiladi.

- a) "To'yinmagan" deganda nima tushuniladi?
 b) Bu ularning reaksiyaga kirishish qobiliyatiga qanday ta'sir qiladi?

Bo'sh joylarni to'ldiring:

"Alkenlar - uglevodorodlar bo'lib, umumiy formulasi _____.

Ular molekularida kamida bitta ___ bog' mavjud.

Eng oddiy vakili ___ hisoblanadi."

Alkenlar uchun sifat reaksiyasi _____.

Hayot bilan bog'lash: Alkenlar kimyo sanoatida muhim xomashyo hisoblanadi.

- Qaysi mahsulotlar alkenlardan olinadi? (kamida 2 ta misol)
- Nima uchun alkenlar sanoatda juda muhim?

Kichik ijodiy topshiriq: "Alkenlarning kundalik hayotimizdagi ahamiyati" mavzusida 4-5 gapdan iborat matn yozing. Unda: polietilen (paketlar), plastmassa buyumlar, mevalarni pishirishda etilendan foydalanish haqida misollar keltiring [8]. Bu savollar va topshiriqlar o'quvchilarda, alkenlarning umumiy formulasini qo'llash, alkanlardan farqlash, kimyoviy tuzilish bilan xossalarni bog'lash, real hayotdagi qo'llanilishini tushunish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bundan tashqari, funksional savodxonlik kasbiy o'zini o'zi baholash uchun juda muhimdir. Tez texnologik taraqqiyot dunyosida uzluksiz o'rganish va moslashish qobiliyati eng qimmatli ko'nikmalardan biridir. Maktabdagi darslar tobora amaliyotga yo'naltirilgan bo'lib, vazifalar real vaziyatlarga asoslangan [9].

Bundan tashqari, o'quvchilarning funksional savodxonligini oshirish maqsadida turli xil o'quv-tarbiyaviy tadbirlar hamda ekskursiyalarni tashkil etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Funksional savodxonlikni ta'lim jarayoniga samarali integratsiya qilish orqali o'quvchilarga atrofda dunyoni anglash, savollarni shakllantirish va ularga tanqidiy yondashish imkoniyati yaratiladi. Bu esa ularning kelajakda mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy faol hamda raqobatbardosh shaxs sifatida shakllanishiga zamin yaratadi.

3-rasm: Funksional savodxonlikning tarkibiy qismlari

XULOSA

Tabiiy fanlar bo'yicha savodxonlik deganda shaxsning tabiiy fanlarga oid g'oyalarni bilishi, faol fuqaro sifatida tabiiy fanlar bilan bog'liq muammolarni hal qila olishi tushuniladi. Tabiiy fanlar bo'yicha savodxon bo'lgan shaxs tabiiy fanlar va texnologiyalarga oid muammolarni ilmiy dalillarga asoslangan holda muhokama qilishda faol ishtirok eta oladi [10].

No	KOMPETENSIYA YO'NALISHI	MAZMUN (QISQACHA)
1	 HODISALARNI ILMIY JIHATDAN TUSHUNTIRISH	Tabiiy hodisalar va jarayonlarni ilmiy qonuniyatlar, nazariyalar hamda modellar asosida izohlash ko'nikmasi.
2	 ILMIY TADQIQOTLARNI LOYIHALASH VA BAHOLASH	Tajribalarni rejalashtirish, eksperimental jarayonlarni tashkil etish hamda olingan natijalarni ilmiy mezonlar asosida tahlil qilish va baholash kompetensiyasi.
3	 MA'LUMOTLAR VA DALILLARNI ILMIY TALQIN QILISH	Olingan eksperimental va kuzatuv ma'lumotlarini mantiqiy, statistik va ilmiy yondashuv asosida tahlil qilish hamda xulosa chiqarish ko'nikmasi.

4-rasm: Tabiiy fanlar bo'yicha funksional savodxonlikning asosiy kompetensiyalari

Kimyo fanidan funksional savodxonlik – bu kimyoviy bilimlar, tushunchalar va ko'nikmalarni real hayotdagi muammolarni hal qilishda qo'llash, kundalik kimyoviy jarayonlarni tushunish, asosli qarorlar qabul qilish hamda fan va texnologiyaga oid masalalar yuzasidan samarali muloqot olib borish qobiliyatidir. U raqamli vositalar, interfaol tajribalar va nostandart testlar kabi strategiyalar orqali analitik fikrlashni, bilimlarni amaliy qo'llashni hamda kimyoni kundalik hayot bilan integratsiyalashgan holda o'rganishni rivojlantiradi. Mazkur yondashuv oddiy yodlashdan tashqari, amaliy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirishga alohida urg'u beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. OECD Publishing. PISA 2022 Assessment and Analytical Framework: Mathematics, Reading and Science. – Paris: OECD Publishing, 2023. – 300 p.
2. OECD Publishing. PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do. – Paris: OECD Publishing, 2019. – 350 p.
3. OECD Publishing. 21st Century Skills and Competencies in Education: Policy Framework. – Paris: OECD Publishing, 2021. – 210 p.
4. Bybee R. W. Teaching Science for Scientific Literacy: Inquiry-Based Instruction. – Arlington: NSTA Press, 2010. – 180 p.
5. Bybee R. W. STEM Education and Scientific Literacy Development. – Arlington: NSTA Press, 2018. – 220 p.
6. Karimov A., G'ulomov N. Kimyo o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2021. – 240 b.
7. Hamidov J. Umumiy kimyo va uni o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 260 b.
8. Mamatqulov S. O'quvchilarda funksional savodxonlikni rivojlantirishning didaktik asoslari // Pedagogika va innovatsion ta'lim jurnali. – Toshkent, 2022. – № 3. – B. 45-52.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.